

1. lecke

Hatalmi átrendeződés Európában az első világháború után. A Népszövetség

Fogalmak

fegyverszünet: a háborúban vesztes fél megadja magát, leteszi a fegyvert, a harcoló felek beszüntetik az egymás elleni harcot.

békeszerződés: a háborút lezáró megállapodás, amelyben a győztesek és vesztesek döntenek a háború után fennálló rendről.

békediktátumok: a háború után a győztesek által diktált feltételek, amelyekbe a vesztesek nem szólhattak bele.

jóvátétel: a veszteseknek fizetniük kellett a győztesek részére az általuk okozott károk miatt. (Valójában Anglia és Franciaország hadisarcot szedett azért, hogy fizetni tudja az USA-nak a háború alatt kapott kölcsönt.)

hatalmi átrendeződés: a korábban vezető szerepet játszó államok háttérbe szorulnak vagy megszűnnek, helyüket más államok veszik át.

háborús propaganda: az emberek meggyőzése, az ellenség elleni uszítás a sajtó, a nagygyűlések, felvonulások, rádió, filmhíradó (később televízió, internet) eszközeivel.

Népszövetség (Nemzetek Szövetsége): nemzetközi szervezet az első világháború után, amelynek célja a háborúk elkerülése, a béke biztosítása. Központja Genfben (Svájcban) volt. Vitás kérdésekben a hágai nemzetközi bíróság döntött (Hollandiában).

Történelmi személyek

Clemenceau: francia miniszterelnök, a béketárgyalásokon vezető szerepet játszott.

Wilson: amerikai elnök, a 14 pont kidolgozója, aki igazságos békét akart, de az angolok és franciák háttérbe szorították a béketárgyalásokon.

Történelmi helyek (térképhasználat)

Új vagy újjászülető államok:

Csehszlovákia, Lengyelország, Észtország, Lettország, Litvánia, Románia, Szerb-Horvát-Szlovén Királyság (Jugoszlávia), Finnország, Írország

Területük növekedett:

Franciaország, Belgium, Dánia, Olaszország, Románia

Területük csökkent:

Németország, Ausztria, Magyarország, Bulgária, Törökország

Kérdések és válaszok a leckéhez

Kik készítették elő a békeszerződéseket? Milyen szerepet szántak a legyőzötteknek?

A győztes négy nagyhatalom vezetői készítették elő a békeszerződéseket. (Az angol, a francia és az olasz miniszterelnök valamint az amerikai elnök). A legyőzöttek kötelesek voltak tudomásul venni a békediktátumokat, beleszólási joguk nem volt. Alá kellett vetni magukat a győztesek akaratának.

Melyek voltak a békefeltételek főbb pontjai?

*Területi veszteségek (gyarmatok és vegyes lakosságú határ menti országrészek)
pl. Elzász-Lotaringia és a Saar-vidék Franciaországhoz kerül
Németországtól*

Jóvátétel fizetése – a vesztes országok hatalmas kölcsönöket vettek fel, hogy fizetni tudják a többmilliárdos büntetéseket

Haderő korlátozása – csökkenteni kellett a hadsereg létszámát, egyes területeket megszálltak a győztesek, az iparvidékek egy részét fegyvermentes övezetté nyilvánították (ott egyáltalán nem lehettek katonák)

Mi volt a békeszerződések legfőbb célja?

Elvileg a béke biztosítása és egy újabb háború megakadályozása, a gyakorlatban azonban a vesztesek megbüntetése és a győztesek megjutalmazása.

Mit értünk azon, hogy a békekötés hatalmi átrendeződést is jelentett?

Németország vezető ipari országból megcsonkított, gazdaságilag és katonailag meggyengített állammá vált.

Az Osztrák-Magyar Monarchia megszűnt.

Törökország és Bulgária súlyos területvesztéseket szenvedett.

Anglia és Franciaország visszaszerezte vezető szerepét.

Mely mai szervezetnek az elődje a Népszövetség?

A Népszövetség a mai ENSZ (Egyesült Nemzetek Szervezete) elődje volt.

2. lecke

Közép-Európa nyugtalan évei

Fogalmak

parlamentáris demokrácia: olyan politikai rendszer, amelyben az emberek által megválasztott parlamenti képviselők hozzák a törvényeket, és a legtöbb szavazatot kapott párt kormányozza az országot.

diktatúra: olyan politikai rendszer, amelyben egy párt vagy egy vezető irányítja az országot. Az emberek nem nyilváníthatják ki véleményüket.

szociáldemokrata párt: a munkások érdekeit védő párt, amely tiszteletben tartja a parlamentáris demokráciát.

szélsőséges pártok: olyan pártok, amelyek nem demokratikusan, hanem erőszakosan akarják megoldani a társadalmi problémákat. Szélsőséges pártok voltak a kommunisták és a fasiszták.

kommunisták: a munkások érdekeit képviselik, de a hatalmat erőszakkal akarják megszerezni. Céljuk a magántulajdon felszámolása (gyárak, földek, bankok, vasutak stb. államosítása). Diktatúrát akarnak kiépíteni.

fasiszták: faji alapon képviselik a nemzeti érdekeket (pl. a német fasiszták szerint a németek a legmagasabb rendű emberek). Diktatúrát akarnak kiépíteni. A párttagok egyenruhát hordanak és felvonulásokon, nagygyűléseken vesznek részt.

szociális bajok: az emberek megélhetési gondjai pl: lakáshiány, munkanélküliség, élelmiszerhiány, rossz egészségügyi ellátás, alacsony bér.

nemzeti tanácsok: az első világháború végén az Osztrák- Magyar Monarchiában jöttek létre. Az egyes nemzetek önállóvá válásáért küzdöttek (horvátok, csehek, osztrákok, magyarok).

weimari köztársaság: Németországban az első világháború után megbukott a császárság, és az ország államformája köztársaság lett, amelynek alkotmányát (alaptörvényét) Weimarban (német város) foglalmazták meg

Történelmi személyek

Mussolini: Olaszország fasiszta vezére, hívei Ducénak (dúcse) hívták. A király őt nevezte ki miniszterelnöknek. Célja a hódítás volt, ezért Hitler szövetségese lett a második világháborúban. A háború végén népharag végzett vele.

Történelmi helyek

Közép-Európa
Németország – Berlin, München
Ausztria – Bécs
Olaszország – Róma

Kérdések és válaszok a leckéhez

Mely közép-európai országokban küzdött egymással a demokrácia és a diktatúra? Mi lett a küzdelem eredménye?

Németországban és Ausztriában megbukott a császárság. Mindkét országban megjelentek a szélsőséges pártok, a jobboldali fasiszták és a baloldali kommunisták. Ausztriában viszonylag hamar megszilárdult a demokrácia, Németországban azonban számos felkelésre és zavargásra került sor. Baloldali megmozdulások: a Spartacus Szövetség felkelése Berlinben, bajor tanácsköztársaság kikiáltása Münchenben. Jobboldali megmozdulások: müncheni sörpuccs. Mindegyik megmozdulást leverik, megszilárdul a weimari köztársaság.

Olaszország ugyan győztes, de nagyon rossz a gazdasági helyzet. A kommunisták gyárakat és földeket foglaltak le. Velük szemben léptek fel a fasiszták Mussolini vezetésével, aki Olaszország vezetője lett.

Mi volt a különbség a szociáldemokraták és a kommunisták között?

Mindkét irányzat a munkások érdekeiért küzdött, de a szociáldemokraták betartották a parlamentáris demokrácia szabályait. Olyan törvényeket akartak, amelyek javítottak a munkások helyzetén.

A kommunisták erőszakkal akarták megszerezni a hatalmat. Fel akarták számolni a magántulajdont, meg akarták dönteni a tőkés társadalmi rendszert. Helyette kommunizmust akartak megvalósítani. Ellenfeleikkel kíméletlenül leszámoltak.

Hasonlítsd össze a fasisztákat és a kommunistákat!

Hasonlóságok: diktatórikus uralmat akarnak, a vezetőnek korlátlan hatalma van (pl. Hitler, Sztálin), nem rettennek vissza az erőszaktól, gyűlölik ellenfeleiket (a fasiszták az alacsonyabb rendű fajokat, a kommunisták pedig a tőkéseket)

Különbségek: a fasiszták jobboldaliak, akiknek célja a nemzetbirodalom kiépítése (Deutschland über alles = Németország mindenek felett.)

A kommunisták baloldaliak, akiknek a nemzeti eszme nem fontos, helyette világforradalmat akarnak, amelyben a munkások együtt harcolnak valamennyi ország tőkése ellen. (Világ proletárjai egyesüljete!)

3. lecke

Új államok születése Kelet-Közép-Európában

Fogalmak

nacionalizmus: olyan eszme, amely a nemzeti büszkeséget hirdeti. Létrejöttékor, a XIX. században, még haladó eszme volt, mert segítette a nemzetek felemelkedését (pl. a reformkori Magyarországon). A XX. században azonban új tartalmat kapott. A nacionalisták elkezdtek lenézni a többi nemzetet, ellenséggé tekintettek rájuk és gyűlöletet keltettek ellenük.

nemzetiségi kérdés: azokban az országokban, ahol több nemzetiség él együtt, gondot okozhat az uralkodó nemzet és a nemzetiségek viszonya. Amennyiben a nemzetiségeket elnyomják, jogaiktól megfosztják, komoly feszültségek keletkezhetnek. (A trianoni béke után ez történt az utódállamokba került magyarsággal.)

Történelmi személyek

Az alább felsorolt személyekben az a közös, hogy mindannyian nagy szerepet játszottak hazájuk függetlenségének kivívásában, és a mai napig nemzeti hősnek tekintik őket.

Pilsudski: lengyel tábornok, Lengyelország vezetője. Győzelmet aratott az ukránok és a szovjetek fölött. Nagy szerepe volt abban, hogy Lengyelország középhatalommá vált a két világháború között.

Benes: cseh politikus, a Csehszlovák állam egyik létrehozója, később Csehszlovákia elnöke. Nagy befolyása volt a külpolitikában. A versailles-i békék idején neki is köszönhető volt, hogy Magyarországot hátrányosan ítélték meg és ezért súlyos területvesztéssel sújtották. A második világháború után róla nevezték el a Benes-dekrétumokat (határozatokat), amelyek kimondták a magyarok bűnösségét és ezért jogaikat korlátozták. (Egyébként ezt a mai napig nem vonták vissza, amely az egyik feszültségforrás Magyarország és Szlovákia között.)

Kemal Atatürk: török hadvezér és államférfi. Felszámolta a szultáni rendszert, az 1919-1923-as török függetlenségi háborúban visszaszerezte a világháborúban elvesztett területek nagy részét. Megreformálta országát (öltözködés – a fez betiltása –, latin betűs ábécé bevezetése, a vallás szerepének korlátozása stb.)

Történelmi helyek

A térképhasználat fontos! Gyakorlási lehetőség: tankönyv 13. oldal, térkép 35. oldal, munkafüzet 9. oldal

Finnország, Észtország, Lettország, Litvánia, Ukrajna, Lengyelország, Csehszlovákia, Jugoszlávia, Görögország, Románia, Bulgária, Törökország

Kérdések és válaszok a leckéhez

Mely nagyhatalmak uralták a világháború előtt Kelet-Közép-Európát, s melyek a Balkánt?

Kelet-Közép-Európát Németország, az Osztrák-Magyar Monarchia és a cári Oroszország uralta, a Balkánt pedig Törökország és részben az Osztrák-Magyar Monarchia (Bosznia).

Mely országokat uralták? (Soroljátok fel északtól délre!)

orosz fennhatóság alatt: Finnország, Észtország, Lettország, Litvánia

orosz-német-Habsburg fennhatóság alatt: Lengyelország

orosz fennhatóság alatt: Ukrajna

az Osztrák-Magyar Monarchia fennhatósága alatt: csehek és szlovákok – Csehszlovákia

osztrák-magyar fennhatóság alatt: Jugoszlávia szlovén, horvát és bosnyák része (bosnyákoknak nevezzük a Boszniában élőket)

török uralom alatt éltek: szerbek, görögök, bolgárok, görögök

Mely népek vívták ki függetlenségüket?

finnek, észtek, lettek, litvánok, lengyelek, csehek és szlovákok (a többi inkább csak átalakult, vagy egyesült más országokkal)

Melyik a térség újjáéledő állama?

*Lengyelország (a keleti határokat a versailles-i békében nem rendezték, ezért **1920**-ban támadást indítottak a lengyelek és az 1921-es rigai békében a szovjetek jóváhagyták az új határokat. Ezzel Lengyelország tovább nőtt és középhatalommá vált.)*

Melyek a teljesen új országok?

Finnország (történelme során hol a svédek, hol pedig az oroszok uralták)

Észtország, Lettország, Litvánia (balti köztársaságoknak is hívják őket, mivel a Balti-tenger partján vannak)

Csehszlovákia (parlamentáris demokrácia volt, de a nemzetiségeket – a csehek a németeket, a szlovákok pedig a magyarokat – erősen elnyomták)

Jugoszlávia (soknemzetiségű ország lett – szerbek, horvátok, szlovének, bosnyákok, macedónok, albánok stb. –, ahol a szerbek elnyomták a többi nemzetiséget. Államformája királyság volt, az uralkodó a szerb királyi családból került ki.)

Melyek váltak erősen többnemzetiségű országgá?

Csehszlovákia, Románia, Jugoszlávia

Melyek a térség vesztes országai?

Bulgária – királyság maradt, de válságok és felkelések jellemezték a korszakot. Területei egy részét Jugoszlávia, Görögország és Románia kapta.

*Törökország – hatalmas területeket veszített, de az 1919-1923-as török függetlenségi háborúban nagy részét visszaszerezte. **1923**-ban a szultán elmenekült, így Törökország köztársaság lett Kemal Atatürk vezetésével.*

Magyarország – a leckében nincs szó hazánkról, mivel a magyar történelmi fejezetben tanulunk róla

4. lecke

A boldog húszas évek a győztes országokban

Mielőtt elkezdenénk a leckét, egy-két képpel szeretném felidézni a "boldog húszas évek" Amerikájának hangulatát. Közben lehet egy kis swing zenét hallgatni a new york-i 52-ik utca egyik zenés szórakozóhelyéről. A felvétel a harmincas években készült.

Az első világháború után Amerikában példátlan jólét köszöntött be. Az embereknek rengeteg pénzük volt, aminek nagy részét szórakozásra költötték. A képen a zenekedvelők megpróbálnak bejutni az egyik divatos szórakozóhelyre. Sokan várnak a helyre, pedig a belépő nem 5 cent! A felirat szerint a mulató hajnali négyig tart nyitva és a Buddy Johnson & Lucky Thompson zenekar játszik.

A swing a mai akrobatikus rock and roll őse volt és nagy népszerűségnek örvendett Amerikában, ahol ma is vannak lelkes követői. Ha szeretnétek látni, milyen lehetett a tánc, akkor kattintsatok az alábbi linkre!

<http://www.youtube.com/watch?v=myJj0mNNe1Y>

Fogalmak

munkáspárti kormány: ha a választásokon a munkások érdekeit képviselő párt (általában a szociáldemokrata párt) szerez győzelmet, akkor ők alakíthatnak kormányt. Többnyire olyan törvényeket hoznak, amelyek kedvezőek a munkavállalóknak (igazságosabb adórendszer, rövidebb munkaidő, magasabb bérek, társadalombiztosítás, nyugdíj stb.)

társadalombiztosítás: a társadalomban a dolgozók béréből egy részt levonnak, és ebből segítik az arra rászorulókat betegség, baleset, munkanélküliség, öregség esetén. A társadalombiztosítást elsőként Bismarck kancellár dolgozta ki az 1880-as években Németországban.

diplomáciai kapcsolat: akkor jön létre, amikor két állam kölcsönösen elismeri egymást. Diplomátákat küldenek a másik országba, akik a nagykövetségen dolgoznak. Feladatuk a politikai eseményeken való részvétel és honfitársaik mindennapos ügyeinek intézése (pl. vízum kérelem). A nagykövetség a küldő ország felségterületének számít és védeltséget élvez.

kereslet-kínálat: a gazdasági életben a megtermelt árukat a piacon értékesíteni akarják, ez a kínálat. Bizonyos termékeket a vásárlók meg akarnak venni, ez a kereslet. Ha nagy a kereslet, akkor emelkednek az árak, ha nagy a kínálat, akkor csökkennek. A kereslet akkor magas, amikor a vásárlóknak sok pénze van, tehát fejlődik a gazdaság. Válság idején az embereknek nincs elég pénzük, ezért túlkínálat van a piacon.

életmód: magába foglalja az emberek lakásviszonyait, munkahelyi körülményeiket, szórakozási formáikat, öltözködésüket, táplálkozásukat, egészségi állapotukat stb.

locarnói egyezmény: 1925-ben a svájci Locarno városában konferenciát tartottak, amelyet követően Londonban egyezményt írtak alá. Ebben újból tárgyaltak Németország nyugati határaitól, és ami ennél is fontosabb, megállapodtak abban, hogy viták esetén tárgyalásokat folytatnak. Hitler 1936-ban ezt az egyezményt rúgta fel és indult el a második világháború felé vezető úton.

Történelmi helyek

Locarno – svájci város

Chicago – amerikai város, itt alapította meg Henry Ford a Ford autógyárat 1903-ban

New Orleans – amerikai város, a jazz zene szülőhelye

New York – amerikai világváros, a húszas évektől a világ egyik pénzügyi és kulturális központja

London – Párizs : európai politikai, gazdasági és kulturális központok (a két világháború között számos magyar művész élt Párizsban hosszabb-rövidebb ideig, majd hazatérésük után élményeiket beépítették művészetükbe).

Kérdések és válaszok a leckéhez

Mi segítette elő a háború után a gazdasági élet gyors növekedését?

Az Egyesült Államokba, Angliába és Franciaországba sorra érkeztek a jóvátételi fizetések a vesztes országokból. Az embereknek több pénzük lett, ami beindította a keresletet, így a termelés még nagyobb ütemben folytatódott.

Mi az oka és mi a következménye Nyugaton a munkáspártok előretörésének?

A munkásokat képviselő pártok azt hirdették, hogy a nagyobb jövedelemből juttatni kell a szegényebbeknek is. Javítani kell a dolgozók életkörülményein. Ezek hatására a munkáspártok (szociáldemokrata pártok) népszerűbbekké váltak. A többi párt is igyekezett átvenni programjuk néhány elemét, mert jól akartak szerepelni a választásokon.

Hogyan oldották meg a szociális problémákat?

Új törvényeket hoztak: csökkentették a munkaidőt, növelték a béreket, bevezették a társadalombiztosítást (nyugdíj, kórház, betegellátás), igazságosabb adórendszert alakítottak ki.

Melyek voltak az enyhülés jelei a nemzetközi politikában?

A háború után nagyon feszült volt a francia-német viszony (inkább iszony volt, mint viszony), a németek minden módon akadályozták az antant működését. Ezért a franciák belátták, hogy békülékenyebb politikára van szükség, és leültek tárgyalni a németekkel. A tárgyalásokra a svájci Locarnóban került sor 1925-ben és több ország is képviseltette magát. Ezen a franciák aláírták, hogy nincs további követelésük a németekkel szemben, de a Rajna-vidéket demilitarizálták (azaz fegyvermentesítették, tehát ott nem állomásozhattak német csapatok). Hitler ezt 11 évvel később felrúgta.

A Szovjetunió közben létrejött, sőt megerősödött, és a nyugati országok kénytelenek voltak elismerni. Ha baráti kapcsolat nem is jött létre, a diplomáciai kapcsolatot mindenesetre felvették a szovjetekkel.

Érdekesség: noha a nyugatiak ellenségként tekintettek a kommunista Szovjetunióra, Hitler ellen mégis szövetségre léptek Sztálinnal, hogy legyőzhessék Hitlert. Ekkor mondta azt Churchill angol miniszterelnök, hogy akár az ördöggel is lapaktálna Hitler ellen.

Hogyan változott az életmód a nyugati országokban?

Az új találmányok megváltoztatták az életet (autó – Ford T-modell tervezője a magyar Galamb József, rádió, mozik – a némafilmek királya Buster Keaton és Charlie Chaplin voltak).

Chaplin volt a leghíresebb, de szerintem Buster Keaton eredetibb figura volt, és mindezt úgy csinálta, hogy az arcizma sem rebbent. Te is megnézheted őket!

Buster Keaton itt:

<http://www.youtube.com/watch?v=DlkdtS8OFlA>

Charlie Chaplin itt:

<http://www.youtube.com/watch?v=79i84xYelZI>

A nők helyzete megváltozott: szavazójogot kapnak, egyetemre járhatnak, a hajukat fiúsan rövidre vágják, a szoknya rövidebb lesz, sportolni kezdenek (torna, tenisz, atlétika, úszás).

5. lecke

A nagy gazdasági világválság

Fogalmak

tőzsde: a pénzpiac egyik fajtája, ahol részvényeket lehet vásárolni és eladni. Az ügyleteket tőzsdei ügynökök, brókerek bonyolítják.

túltermelés: amikor a piacon eladhatatlan mennyiségű áru gyűlik össze túltermelésről beszélünk.

behozatali vám: ha valaki importálni akar egy országba, sok esetben a célország az áru értékének egy részét befizetteti a kereskedővel.

New Deal: kb. új alku, új irányvonal – Rooseveltt politikájának a neve.

tűzkeresztesek: francia fasiszták, akik sikertelen puccsot hajtanak végre

puccs: fegyveres hatalomátvétel. A forradalomtól abban különbözik, hogy többnyire szervezett, kevesebb ember vesz benne részt (főként fegyveresek, katonák) és célja a hatalom megszerzése.

Történelmi személy

Franklin Delano Roosevelt: 1933-1945 amerikai elnök, aki New Deal nevű politikájával kivezette az USA-t a válságból. A második világháború utolsó hónapjaiban hunyt el súlyos betegségben 63 évesen.

A képen az elnök beszédet mond. Mellette az aláírása látható.

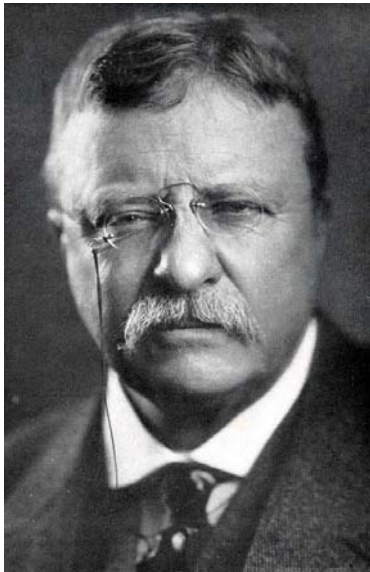

A handwritten signature of Franklin D. Roosevelt in dark ink. The signature is cursive and reads "Franklin D. Roosevelt".

Figyelem! Volt egy másik Rooseveltt nevű elnök is, csak korábban!

Theodore Roosevelt: 1901-1909 amerikai elnök. Ő volt az első környezetvédő elnök. Hozzá fűződik az amerikai nemzeti parkok (pl. Yellowstone Park) létrehozása. Beceneve után hívják a játékmackókat teddy bear-nek. Állítólag medvére vadászott, amikor észrevett egy

anyamedvét a bocsáival, ez annyira meghatotta, hogy többé nem is vadászott rájuk. Egy játékkészítő később ennek nyomán csinálta meg a Teddy mackót. Kedvenc regénye a Mikszáth Kálmán által írt Szent Péter esernyője volt. Képet itt láthatod. Mellette egy régi játékmackó, azaz teddy bear.

Kérdések és válaszok a leckéhez

Mi volt a válság oka?

Amerikában jól éltek az emberek. A tőzsdén rengeteg részvényt vásároltak. Közben eladhatatlan árukészletek halmozódtak fel. Amikor egyes vállalatok nem tudták fizetni hiteleiket, részvényeiktől szabadulni akartak az emberek. Mindenki csak eladni akart, ezért a tőzsde összeomlott 1929 októberében (fekete csütörtök, fekete hétfő, fekete kedd). A válság okát egy szóban akarjuk kifejezni: túltermelés.

A képen a New York-i tőzsdét láthatod a Wall Streeten Manhattanben.

Mi lett a válság következménye?

Mivel túl sok volt az áru, leszállították az árakat. Az embereknek nem volt pénzüik, ezért így sem tudták megvásárolni. Ekkor megsemmisítették az áruk egy részét (Amerikában búzával fűtötték a mozdonyokat, Braziliában tengerbe szórták a kávé, Dániában csatornába öntötték

a tejet.) Csökkent a termelés, ezért az embereket elbocsátották. Nagy lett a munkanélküliség. Az emberek nyomorogtak, elkeseredtek. Így a gazdasági válságból politikai válság lett.

Hogyan vált az amerikai válság gazdasági világválsággá?

Amerika korlátozta a behozatalt, ezért a külföldi vállalatok piaca lecsökkent. Az amerikai bankok csődjé miatt nem tudtak hitelt felvenni. Ezek hatására csökkent a világkereskedelem, ami ugyanolyan hatást váltott ki, mint az USA-ban. Mindenütt általánossá vált a munkanélküliség.

A képen munkanélküliek ebédelnek egy ingyenkonyhán.

Milyen két úton lehetett kijutni a válságból?

demokratikus út: nyugati országok

diktatórikus út: Németország

Jellemezd a válságból kilábalás amerikai útját!

1933-ban Hoover elnököt Franklin Delano Rooseveltt váltotta. Politikáját New Deal-nek (új irányvonalnak nevezte).

Franklin Delano Roosevelt elnök beiktatása 1933. március 4-én.

http://www.youtube.com/watch?v=MX_v0zxM23Q

Nagyon erős elnöki hatalmat vezetett be, amelyben korlátozta a bankok és nagyvállalatok hatalmát. A farmereknek fizetett azért, hogy ne termeljenek annyit, így csökkentette a felhalmozódott készleteket. Négy millió embernek adott munkát közmunkákon: erőművek a Tennessee folyón, autópályák építése stb. A közmunkásoknak ingyen szállást, ingyen étkezést és egy dolláros napidíjat biztosított. Ennek hatására az embereknek lassan megint lett pénzüik, tehát tudtak vásárolni, amitől pedig nőtt a termelés.

A képen egy ekkoriban épült erőművet látsz a Tennessee folyón.

Hogy orvosolta bajait a többi ország?

Anglia: takarékoskodott. Gyarmatainak nagyobb önállóságot adott. Ezentúl nem gyarmatok voltak, hanem a Brit Nemzetközösség tagjai, amelyeknek továbbra is az angol király volt az uralkodójuk. Belső ügyeiket is maguk intézték (azaz a szegényekről maguknak kellett gondoskodniuk).

Franciaország: csökkentették a szociális támogatást, azaz a szegényebbekkel fizettettek. Emiatt a politikai élet feszült lett, megjelentek a fasiszta Tűzkeresztesek, akiket a baloldali Népfront leverte. Franciaország csak évekkel később tudott kilábalni a válságból.

Németország: hatalomra jut a náci párt Hitler vezetésével, aki diktatúrát vezet be.

6. lecke

A náciizmus Németországban

Fogalmak

náci párt: NSDAP (*Nazionalsozialistische Deutsche Arbeitspartei* – Nemzetiszocialista Német Munkáspárt). Így hívták Hitler pártját. Nevét a párt első négy betűjéről kapta. Jelképe a horogkereszt (szvasztika), amely az ókori Indiában élő áriják napkorong jelképe volt. Hitler a németeket tiszta fajú árijának, azaz a legmagasabb rendű emberfajnak tartotta.

fizetéseképtelenség: amikor egy ország annyira elszegényedik, hogy külföldi tartozásait nem tudja törleszteni. Németország a válság hatására járt így, ezért 1932-ben törölték a jóvátétel-fizetési kötelezettségét.

antiszemitizmus: az antiszemiták gyűlölik a zsidókat, a világban lévő bajokért őket teszik felelőssé. A náci kezdetben „csak” a zsidók vagyonát veszélyeztették, később koncentrációs táborokba zárták őket, és módszeresen semmisítették meg őket a halálgyárakban.

cionizmus: az antiszemitizmus ellentéte, azon zsidók mozgalma, amelyek felsőbbrendűnek tekintik magukat.

Reichstag: a német birodalmi gyűlés épülete Berlinben , a német parlament épülete.

SA: Sturmabteilung = Rohamosztag, barna egyenruhát hordó fegyveres náci a mozgalom kezdetén, később Hitler megharagudott rájuk, ezért vezetőiket lemészároltatta 1934. június 29-én a hosszú kések éjszakáján. (az SS 150 embert ölt meg egyetlen éjszaka)

SS: Schutzstaffel = Védosztag, fekete egyenruhát hordó fegyveres náci, akik az SA leverése után Hitler hűséges pártkatonái voltak. Jelképük itt látható:

Sokan azt hiszik, hogy két S betűt ábrázol, pedig ezek a győzelmet jelképező sig rúnák. (Gondolj csak Harry Potter homlokán a jelre!) A háború végén gyerekeket is besoroztak az SS-be.

Gestapo: Geheime Staatspolizei = Titkos Államrendőrség. Az egyik legkegyetlenebb biztonsági szervezet volt. Feladata az állam ellenségeinek felkutatása, elfogása és megsemmisítése volt.

Führer: = Vezető. Ez volt Hitler megszólítása. A Harmadik Birodalomban (így hívták a náci Németországot) a fegyveres erők és a hivatalnokok nem az alkotmányra, hanem a Führerre esküdtek fel. Köszönések: Heil Hitler! = Éljen Hitler , Sieg Heil! = Éljen a győzelem!

népszavazás: a választásokhoz hasonlóan az emberek szavazni mennek, de nem egy személyre vagy pártra szavaznak, hanem véleményt nyilvánítanak egy kérdésben (pl. hova tartozzon egy terület, épüljön-e szemetégető, legyen-e vizitdíj stb.) A Saar-vidék népszavazással került vissza Németországhoz 1935-ben.

A náci párt vezetői

Adolf Hitler, a Führer (vezető). Az NSDAP (a náci párt) vezetője. 1923. november 8-án puccsal akarta megszerezni a hatalmat Bajorországban. A bajor kormány minisztereit elfogták és egy sörpincébe zárták (innen a sörpuccs elnevezés). Hitler 5 év fogházat kapott, amiből 13 hónapot le is töltött. Ott írta meg a Mein Kampf (Harcom) című politikai művét. 1933-tól Németország kancellárja lett. Minden pártot betiltott és létre hozta a fasiszta Harmadik Birodalmat. A fajelmélet alapján kiméretlen harcot indított a zsidók és más alacsonyabb rendűnek tekintett emberfaj ellen. A második világháború idején milliók haláláért volt felelős. A háború végén Eva Braunnal együtt öngyilkosságot követett el berlini bunkerében.

Hitler egyik történelmi beszéde, amelyet a nácik kongresszusán mondott el:

<http://www.youtube.com/watch#!v=eGhdX1SI3KY&feature=related>

Hermann Göring volt a náci birodalom második embere, a Luftwaffe (légierő) parancsnoka, a Gestapo és a koncentrációs táborok létrehozója. Rendkívül magas IQ-val rendelkezett, ezért mindenkit lenézett. A háború után a nürnbergi perben kötél általi halálra ítélték. A kivégzés előtt néhány órával ciánkapszulával végzett magával.

Joseph Goebbels propagandaminiszter, fanatikus zsidóellenes politikus, az SA vezetője. Az ő ötletére gyújtották fel a Reichstag épületét 1933-ban. Ő volt az értelmi szerzője az 1938-as Kristályéjszakának. A háború végén követte a Führert a bunkerbe. Mind a hat gyermekét méreginjekcióval ölette meg, majd feleségével megölték egymást.

Rudolf Hess, kezdetben a náci párt második embere, Hitler helyettese. Már a müncheni sörpuccsban is részt vett, Hitlerrel együtt raboskodott. Ő találta ki a Heil Hitler! köszöntést és a Führer elnevezést. Hess a harmincas években háttérbe szorult Göring miatt. Az volt a terve, hogy az angolokkal együtt támadják meg a Szovjetuniót, ezért Angliába utazott, ahol az angolok elfogták és a Towerbe zárták. Hitler valószínűleg kivégeztette volna, ha hazatér. A háború után életfogytiglant kapott, amit le is töltött. 1987-ben 93 évesen halt meg a spandauai börtönben.

Heinrich Himmler, az SS vezetője, a háború végén nyugatra akart szökni, ezért Hitler kizárta a pártból. A vereség után hadifogságba került, ahol öngyilkos lett.

Történelmi helyek

Berlin – a német birodalom fővárosa, itt volt a Reichstag

Ruhr-vidék – ezt szállták meg a franciák, amikor a németek nem tudtak fizetni

Saar-vidék – vegyes lakosságú német terület a franciákhoz közel

Rajna-vidék – fejlett iparvidék, az első világháború után demilitarizálták

(fegyvermentesítették), de Hitler 1936-ban bevonult csapataival, ezzel nyíltan felrúgta a korábbi békét

Kérdések és válaszok a leckéhez

Miért Németországot érintette a válság az egész világon legsúlyosabban?

Agyon terheltek a jóvátétel-fizetéssel, gyarmatait elvették, területei egy részétől megfosztották. Emiatt hatalmas infláció szabadult el (1923-ban fél kiló hús több mint 3 millió márkába került!) Az amerikai bankok adtak dollár kölcsönt, amit Németország ügyesen használt fel, de a világgazdasági válság idejére még nem erősödött meg eléggé.

Mi volt az összefüggés a gazdasági és a politikai válság között?

A gazdasági válság nyomán az embereknek nem volt munkájuk, nyomorogtak, éheztek, ezért azokhoz a pártokhoz vonzódtak, akik gyors megoldást kínáltak (kommunisták és fasiszták). A náci párt ügyes propagandával és Hitler politikai személyiségével maga mellé állította a szavazók jelentős tömegeit.

Jellemezd a hitleri diktatúrát!

egypártrendszer, a vezető megkérdőjelezhetetlen uralma, kíméletlen leszámolás minden ellenféllel szemben (főként a kommunistákkal és a zsidókkal szemben), fegyverkezés, a hadsereg, a gazdaság és az egész német nép felkészítése a háborúra, amelynek célja a német nagyság visszaszerzése majd a világ fölötti uralom megteremtése

7. lecke

A sztálini Szovjetunió

Fogalmak

proletárdiktatúra: elvileg a munkások hatalmát jelentő rendszer, gyakorlatilag azonban a párt és néhány vezetőjének az uralmát szolgálta.

politikai rendőrség: hasonlóan a náci Gestapohoz a bolsevikok is létrehoztak olyan szervezetet, amelynek feladata a rendszer védelme a nem megfelelő személyekkel szemben. A név többször változott: CSEKA – GPU – NKVD – KGB , de a lényeg ugyanaz: felkutatni a rendszer ellenségeit.

személyi kultusz: a kommunista országokban a pártvezért szinte isteni imádat övezte (persze ez sokszor a félelmen alapult). Városokat, iskolákat neveztek el róluk, szobraikat még életükben felállították, arcképük ott lógott minden intézmény falán.

konceptiós perek: a kommunista párt a belső hatalmi viszonyoktól függően gyakran saját vezetőit is perbe fogta és koholt (kitalált) vádak alapján hoztak ítéletet. Az ítélet fogság vagy halál volt.

tervgazdaság: a Szovjetunióban a gazdaság nem a kereslet-kínálat alapján működött, hanem a párt döntötte el, hogy mit és mennyit kell termelni. Ezt előre négy vagy öt éves tervekben szabták meg. A fő cél az ipar fejlesztése volt. Miközben százával épültek az ipari nagyüzemek, az emberek éheztek és nyomorogtak.

kollektivizálás: köztulajdonba-vétel. A földeket és az állatokat elvették a parasztoktól, és termelőszövetkezetekbe (szovhozokba, kolhozokba) kényszerítették a falusi lakosságot. Aki ellenállt, mehetett a gulagra.

kulák: a módosabb parasztokat hívták így a kommunisták. Általában nagy szaktudású, szorgalmas emberek voltak, akik nem akartak együttműködni a bolsevik diktatúrával.

gulag: kényszymunkatáborok. Nagy részük Szibériában vagy az északi területeken volt. A kommunisták milliónyi embert hurcoltak ezekre a helyekre, ahol kegyetlen körülmények között kellett dolgozniuk. Csak kevesen éltek túl, többségük néhány év után elpusztult.

Történelmi személyek

Egy ritka hangfelvétel, amelyen **Lenin** élteti a forradalmat 1917-ben

<http://www.youtube.com/watch#!v=oUV2QTXIW1U&feature=related>

Eredeti filmfelvétel, amelyen **Trockij** beszél. Trockij volt Lenin közvetlen harcostársa, a forradalom második embere. Sztálin pert indított ellene és elűldözte a Szovjetunióból. Trockij azonban külföldön is hallatta a hangját (ezen a felvételen angolul beszél, és kifejti, hogy Sztálin nem a kommunizmust, hanem saját magát képviseli), emiatt Sztálin ügynökei segítségével meggyilkoltatta. (1940. augusztus 20-án egy Ramón Mercader nevű NKVD-ügynök otthonában jégcsákánnyal agyonverte. Coyoacánban, Mexikóban temették el.)

<http://www.youtube.com/watch#!v=uEHnrCGW9QU&feature=related>

Sztálin beszéde, amelyben harcra szólítja fel honfitársait a náci birodalom ellen

<http://www.youtube.com/watch?v=IkCXtMHCUTc>

Berija a Grúz Kommunista Párt éléről kerül a titkosszolgálat élére, és ezrek hóhérja, sokáig "a zsarnokság keze". Kezdetben a CSEKA majd az NKVD vezetője volt. (Az NKVD a mai orosz titkosszolgálat, a KGB elődje volt. A KGB 1953-tól, Sztálin halálától működik.)

Kérdések és válaszok a leckéhez

Hogyan jött létre a Szovjetunió?

Az **1917-es** bolsevik forradalmat (vagy inkább államcsínyt) követően polgárháború tört ki a fehérek és a vörösök között. A vörösök (tehát a kommunisták) nyertek és ezután **1922-ben** kikiáltották a Szovjetuniót, ami az egykori cári birodalom tovább élését jelentette más formában. Az alkotmány szerint minden nemzetiség egyenjogú volt, de valójában az oroszok uralkodtak mindenütt. Orosz nyelvtudás nélkül nem lehetett boldogulni.

Mi a különbség a kapitalista és a szovjet gazdaság között?

<i>magántulajdon</i>	<i>állami tulajdon</i>
<i>piacgazdaság (kereslet – kínálat)</i>	<i>tervgazdaság (a párt előírásai szerint)</i>
<i>jóléti állam (társadalombiztosítás)</i>	<i>alacsony életszínvonal</i>
<i>bőséges árukészlet</i>	<i>hiánycikkek (ruha, élelmiszer)</i>
<i>a gazdasági ágak arányosan fejlődnek</i>	<i>túlzott iparosítás, a mezőgazdaság hanyatlak</i>

Hogyan lett a proletárdiktatúrából személyi kultusz?

A bolsevikok eredetileg a munkáshatalmat akarták megvalósítani, ehhez nem rettentek vissza az erőszak alkalmazásától sem. Ennek során egyes vezetők nagy hatalomra tettek szert, akik egymással is vetélkedtek a főbb tisztségekért. A hatalmi harcból Sztálin került ki győztesen, aki ellenfeleit kegyetlenül félreállította (ez többnyire kivégzést jelentett). Egyre nagyobb befolyása lett, végül még az egykori cárnál is nagyobb hatalmat gyakorolt. Ehhez igénybe vette a besúgó-hálózatot, a politikai rendőrséget (a 30-as években NKVD-nek hívták élén Berijával, a véres kezű hóhérrel). Mindenütt Sztálint kellett isteníteni. Egy példa a magyar ötvenes évekből, hogyan énekelték meg a nagy Sztálint:

Korán reggel felébredek
Kelet felé tekintetek
Vörösödik az ég alja
Sztálin elvtárs néz le rajta
Mindannyiunk édesapja

Jellemezd a sztálinizmust!

Amit a hitleri fasizmusról tanultál, az nagyrészt itt is igaz: a vezér megkérdőjelezhetetlen hatalma, diktatúra minden szinten, egypártrendszer, besúgók hada. Mindez kiegészült a koncepciók perekekkel és a gulaggal.

Miért mondhatjuk, hogy a sztálinizmus embertelen volt?

Sokan úgy vélik – joggal – ,hogy Sztálin még Hitleren is túltett. Néhány apró bizonyíték: Sztálin a saját népét küldte hóhérekre. Sztálin a legjobb barátait (sőt még a feleségét is) halálba kergette. Miközben hatalmas búzakészletek voltak, a harmincas években tonnaszám adta el külföldre, hogy a fegyverkezéshez szükséges gépeket vásároljon. Ezalatt pedig milliók haltak éhen. Az éhségtől gyerekek szerveződtek bandákba. Sztálin válasza: még a 12 éves gyerekeket is kivégeztette.

8. lecke

Útban a második világháború felé. Világpolitika a 30-as évek második felében

Fogalmak

Komintern: így nevezték a III. Internacionálét, amely a munkáspártok nemzetközi szervezete volt. Tulajdonképpen az európai kommunista pártokat fogta össze a szovjetek irányításával.

Antikomintern paktum: kommunista ellenes összefogás Németország és Japán között 1936-ban, amelyhez Olaszország és később kisebb országok is csatlakoztak (pl. Magyarország). A paktum szó megegyezést jelent.

Berlin-Róma tengely: a két fasiszta vezető, Hitler és Mussolini szövetséget kötött egymással. Hozzájuk csatlakozott a birodalmi terveket szövő Japán. A második világháború idején ezeket az országokat hívták tengelyhatalmaknak.

Hárompólusú világpolitika: az első világháború után a világpolitikát Anglia és Franciaország uralta, ezt egypólusú világpolitikának nevezzük. A fasiszta országok és a Szovjetunió megerősödésével két újabb erő lépett a színre, ezért nevezzük hárompólusúnak.

Spanyol polgárháború: 1936-1939. Több mint fél millió halott. Az egyik oldalon a kommunisták, akik templomokat romboltak és papokat gyilkoltak. Őket támogatták a szovjetek és a nemzetközi brigádok, amelyekben magyar kommunisták is voltak. (A leghíresebb Zalka Máté volt, aki Lukács tábornok néven harcolt.) A másik oldalon a Franco tábornok vezette fasiszták, akiket a németek támogattak. A német Kondor légió bombázásokat hajtott végre a baloldaliak által ellenőrzött területek felett.

A polgárháború két híres festőt is megihletett.

Pablo Picasso: Guernica (egy spanyol város neve)

Guernica baszk város volt, amelyet a németek kegyetlen módon bombáztak. Ennek állított emléket a festő.

A bika a kegyetlenséget, a brutalitást jelképezi. Az emberi maradványok a halottakat mutatják. A világító lámpa az óvóhelyekre emlékeztet, ahová a bombázások elől menekültek az emberek. A szenvedő ló a népet ábrázolja.

A másik Salvador Dalí festménye (tankönyv 35. oldal)

Anschluss: (= hozzacsatolás) Ausztria Németországhoz csatolása, amelyet tiltott a versailles-i béke. Ennek ellenére 1938 márciusában Hitler bevonult Ausztriába.

Müncheni egyezmény: 1938. szeptember 30-án a nyugati országok beleegyeztek abba, hogy a Szudéta-vidék visszakerüljön Németországhoz. Hitler megígérte, hogy nem lesz több követelése, de ígéretét megszegve, nem sokkal később feldarabolta Csehszlovákiát. (Magyarország visszakapta a Felvidéket, Szlovákia fasiszta bábállamként független lett, a többin létrehozta a Cseh-Morva Protektorátust azaz Védnökséget.)

Történelmi személyek

Hitler: a Führer, a Harmadik Birodalom vezetője

Chamberlain: angol miniszterelnök

Hirohito: japán császár

Tanaka: japán miniszterelnök

Mussolini: olasz diktátor

Hailé Szelasszié: etióp császár

Történelmi helyek

Abessínia, Mandzsúria, Szudéta-vidék, München

Kérdések és válaszok a leckéhez

Hogyan erősödtek meg a fasiszta országok?

Németország: 1935 A Saar-vidék népszavazással visszakerül 1936 bevonulás a Rajna-vidékre 1938 március Anschluss (Ausztria bekebelezése) 1938 szeptember a müncheni konferencia (Szudéta-vidék megszerzése) 1939 március Csehszlovákia feldarabolása

Olaszország: 1935 Abessínia (Etiópia) megtámadása, majd 1936-ban elfoglalása kegyetlen módon (mérges harci gázok bevetésével).

Japán: 1931 Mandzsúria elfoglalásának kezdete, amely később folytatódik. Japán egyre nagyobb területeket szerez Kínától

Hogyan változott többpólusúvá a nemzetközi politika?

1936-ban létrejött a Berlin-Róma tengely és az antikomintern paktum. Ezzel megvalósult a három fasiszta ország, Németország, Olaszország és Japán szövetsége.

A harmincas években Sztálin vezetésével a Szovjetunió ipari-katonai nagyhatalommá vált, és a világpolitika fontos tényezője lett.

Mi volt a spanyol polgárháború nemzetközi jelentősége?

Mindkét oldalt támogatták külföldről (a népfrentkormányt a szovjetek és nemzetközi kommunisták, Francot pedig a németek). Tulajdonképpen a kommunizmus és a fasiszta nagy erőpróbája volt, amely a fasiszták győzelmét hozta.

Miért engedtek az egykori vezető államok (Anglia és Franciaország) Münchenben?

Azért, mert már nem volt olyan nagy hatalmuk. Hitler mögött egy gazdaságilag és katonailag megerősödött Németország állt, ráadásul szövetségesei is voltak az olaszok és a japánok személyében. A nyugatiak hittek Hitler ígéretében. Úgy gondolták, hogy engedményeikkel megmenthetik a békét. Nem gondolták, hogy Hitler mindenképpen háborúzni fog.

Érdekességek

Chamberlain angol miniszterelnök beszéde a londoni repülőtéren 1938. szeptember 30-án, miután visszatért a müncheni konferenciáról. Boldogan lobogtatja azt a papírt, amit Hitler és Ő írtak alá és amelyben kijelentik, hogy Németország és Anglia nem fognak háborúzni. Alig két év múlva Hitler kiadja a parancsot Anglia bombázására.

http://www.youtube.com/watch?v=BA3_RBfLLug

Mandzsúria megszállására az adott ürügyet, hogy a kínaiak állítólag felrobbantották a japánok vasútvonalának egy részét. A megszállást követően Kína a Népszövetséghez fordult, amely elmarasztalta Japánt. Japán erre kilépett a Népszövetségből, és tovább folytatta a megszállást.

Japán vezetője Hirohito császár volt, a politikai ügyeket azonban a miniszterelnök intézte. A 20-as években Tanaka miniszterelnök idején erős kommunista-üldözés kezdődött, majd halála után megindult a japán terjeszkedés. Egyes történészek ezért nevezik ezt Tanaka-tervnek, noha egyáltalán nem biztos, hogy ez ilyen formában létezett. Az biztos, hogy a japán vezetők egy Nagy Japán Birodalom kiépítésében gondolkodtak.

(Egy érdekesség: Tanaka egy samuráj családból származott.)

Az első képen Hirohito császár, a másodikon pedig Tanaka miniszterelnök látható.

Az abesszín háború: 1935-ben Mussolini kiadta a parancsot a támadásra Abesszínia (ma Etiópia) ellen, amelynek császára Hailé Szelasszié volt. A csapatok lassan haladtak előre, ezért a Duce parancsot adott a harci gáz bevetésére. A harcokban a császár is megsebesült, de az olaszok győzelmét nem tudta megakadályozni, 1936-ban a terület Mussolinié lett.

Hailé Szelasszié (1892-1975) császár különös történelmi figura. Nyolc évig volt etióp császár. A rasztafariánusok (a raszta frizuráról ismertek) őt tartják Isten földi megvalósulásának. Hívei érinthetetlennek tartották még a kutyáját is, aki szorgalmasan „tiszteletét tette” az udvari személyzet cipőjén.

Szelasszié tiszteletére hozták létre a reggae zenét, amit Bob Marley (1945-1981) tett világhírűvé. Szent növényük a kender, amely erős kábítószer. Főleg emiatt üldözték őket több helyen.

Bob Marley 36 évesen halt meg rákban. A XX. század egyik legnagyobb hatású zenész-énekes volt.

<http://www.youtube.com/watch#!v=ffCmFDzaYyQ&feature=related>

Itt nézheted meg Bob Marley egyik fontos dalát, a Redemption Song-ot (a Megváltás dala). Figyeld meg a figurákat a képeken. Nagy hatásuk volt a hippikorszakban.

<http://www.youtube.com/watch#!v=jrcA6j-GRE8&feature=related>

Bob Marley: Stir It Up 1973-ból